

BAYBURT İLİ (YERLİCE KÖYÜ) AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE KATKILAR

*Contributions to the Compilation Dictionary from the
Dialect of Bayburt Province (Yerlice Village)*

Nermin İBİŞ*

Makale Geliş Tarihi: 23.10.2021

Makale Kabul Tarihi: 22.03.2022

Özet

Bir dil için zengin bir kaynak olan 'ağız'ın, teknolojinin gelişmesi sonucu bünyesinde barındırdığı kelimelerin ya kaybolduğu ya da anlam değişikliğine uğradığı görülmektedir. Teknolojideki bu gelişmeler okur-yazarlık oranının artmasında ve köyden kente göçlerin başlamasında etkili olduğu gibi Anadolu ağızlarının da yazı diline yaklaşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda da Anadolu ağızlarının söz varlığının tespit edilemeden yok olması tehlikesi ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ağızlardaki kelimelerin yok olması tehlikesine karşı bu kelimelerin bir an önce kayıt altına alınması gerekmektedir. Bu konuda en büyük çalışma Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ne (1936 yılından sonra Türk Dil Kurumu) aittir. Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin başlattığı çalışmalar sonucunda "Halk Ağızlarından Derleme Sözlüğü" oluşturularak Türk dilinin kelime hazinesi koruma altına alınmaya başlanmıştır. Biz de bu hazineye kaynaklık eden Derleme Sözlüğü'ne katkıda bulunabilmek için Bayburt merkeze bağlı Yerlice köyünden derleme çalışması yaptık. Saha araştırması sonucunda elde edilen 251 sözcüğü iki ana başlık ve üç alt başlık adı altında sınıflandırdık.

Anahtar Kelimeler: Bayburt, Ağız, Derleme Sözlüğü, Yerlice Köyü.

*Lisanüstü öğrenci, Bayburt Üniversitesi, Lisanüstü Eğitim Enstitüsü, Yeni Türk Dili Ana Bilim Dalı,
nrnmbis8@gmail.com

Contributions to the Compilation Dictionary from the Dialect of Bayburt Province (Yerlice Village)

Abstract

It is seen that 'dialect', which is a rich resource for a language, has lost or changed the meaning of the words it comprises as a result of the development of technology. These developments in technology have caused literacy rate to increase and the migration from village to city, as well as the Anatolian dialects to become similar to the written language. As a result of this, a danger that the Anatolian dialects would disappear before they could be detected emerged. For this reason, it is necessary to register these words as soon as possible in **Bayburt Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi. nrmnibis8@gmail.com. ORCID:0000-0002-3148-2255*

case of extinction of the words in the dialects. The most extensive study on this subject belongs to the Turkish Language Research Society (named the Turkish Language Institute after 1936) As a result of the studies initiated by the Turkish Language Research Society, the "Dictionary of Compilation of Folk Dialects" was created and the vocabulary of the Turkish language began to be preserved. In order to contribute to the dictionary, we have made a compilation study in the village of Yerlice in Bayburt. We classified the 251 words obtained as a result of the field research under two main headings and three subheadings.

Keywords: Bayburt, Dialect, Compilation Dictionary, Yerlice Village.

Giriş

Bir dil bilimi terimi olarak ağız, Korkmaz tarafından “*bir dilin veya bir lehçenin daha küçük yerleşim bölgelerinde yazı diline oranla birbirinden az çok ayrılan konuşma biçimleri*” (Korkmaz, 1992: s. 4) olarak açıklanmıştır.

Türk dilinin varlığını ortaya koyan önemli çalışmaların başında ağız çalışmaları gelir. Türkiye’de özellikle 19. yüzyılın ortalarından günümüze kadar derleme, inceleme, karşılaştırma ve sınıflandırma niteliği taşıyan birçok çalışma yapılmıştır. Bu derlemelere bakıldığında, derleme yapılan alanın şehir, kasaba ve köy olarak çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Özellikle Ahmet Caferoğlu’nun Anadolu ağızları üzerine yaptığı çalışmalar daha sonraki çalışmalara örnek olmuştur. Caferoğlu’ndan sonra Zeynep Korkmaz başta olmak üzere Ahmet Bican Ercilasun, Hamza Zülfikar, Efrasiyap Gemalmaz gibi dilcilerin lisansüstü çalışmaları da Türkiye’deki ağız çalışmalarına önemli katkılar sağlamıştır (Öztürk, 2017: 413).

Türkiye’de ağız derlemeleriyle ilgili ilk kapsamlı çalışma; 12 Temmuz 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti (daha sonraki Türk Dil Kurumu)’nin kurulup 26 Eylül- 4 Ekim tarihleri arasında ilk Türk Dili Kurultayı’nın toplanması sonucu bakanlar kurulunun 21 Kasım 1932 tarihinde kabul ettiği “*Söz Derleme Talimatnamesi*” ile başlar. Söz Derleme Talimatnamesi’nin ilanından sonra 1933 yılında bütün yurttan bir derleme seferberliği

başlamıştır. Yapılan ilk derleme çalışmalarına yalnız memurlar değil, serbest meslek gruplarından insanlar ve isteyen her vatandaş katılmıştır. Bu da ilk derleme çalışmasında bazı hataların meydana gelmesine sebep olmuştur. Gönüllü kişilerin yapmış olduğu derleme çalışmalarının sonucunda 1933 yılında 126.000 olan fiş sayısı 1934 yılında 153.500'e ulaşmıştır. Söz Derleme Dergisi'nde yayımlanmış olan bu 153.500 fiş bir araya getirilerek 1939-1951 yılları arasında dört cilt olarak basılmıştır. Eserde toplam 25.000-30.000 kadar sözcük bulunmaktadır. Bu dört cilde 1952'de beşinci cilt (indeks) ve 1957'de altıncı cilt (folklor terimleri) eklenmiştir (TDK Derleme Sözlüğü, 2019: 8-9).

İkinci derleme çalışmaları 1952 başından 1959 sonuna kadar üç kere tekrarlanan programlarla devam etmiştir. İkinci derlemenin daha verimli olması için resmi kurumlar görevlendirilmiştir. Sekiz yıl süren bu çalışmanın ardından toplam 450.000 fiş elde edilmiştir. Her iki derlemeden elde edilen yaklaşık 600.000'den fazla fişten oluşan 12 ciltlik "*Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*" meydana gelmiştir (TDK Derleme Sözlüğü, 2019: 9-10).

Anadolu ağızlarında kullanılan sözcükleri içermesi bakımından önemli olan bu çalışma, Türk dili üzerine çalışma yapan araştırmacılar için birincil kaynak niteliğindedir. Özellikle son zamanlarda "*Derleme Sözlüğü'ne Katkılar*" başlığı adı altında yapılan çalışmalar Türkiye Türkçesi ağızlarının zengin söz varlığının kayıt altına alınması noktasında önem arz etmektedir.

Leyla Karahan tarafından "*Doğu Grubu Ağızları*" içerisinde gösterilen Bayburt ili ağızı şüphesiz bulunduğu konum itibarıyla önemli bir yere sahiptir. Bir tarafında Kuzeydoğu ağzının, diğer tarafında ise Doğu Anadolu ağzının konuşuluyor olması Bayburt ağzının ne kadar zengin bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Bayburt ili ağızı ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar daha çok Bayburt iline ait genel bilgiler şeklinde olup ağız alanında yapılan çalışmalar birkaç tez ve birkaç makale ile sınırlı kalmıştır.¹ Biz de hem Bayburt ili ağızı adına bir çalışma gerçekleştirmek hem de "*Derleme Sözlüğü*"ne katkıda bulunmak amacıyla Bayburt merkeze 15 km uzaklıkta olan Yerlice köyünde derleme faaliyetlerinde bulduk. Burada yer alan söz varlığını oluştururken çalışmanın daha verimli olması için genellikle orta yaşın üstündeki kişilerden derlemeler gerçekleştirdik.

Elde edilen sözcüklerden yola çıkarak, çalışmamızı iki ana bölüme ayırdık; Birinci bölümde Derleme Sözlüğü'nde bulunmayıp Bayburt ağzında bulunan kelimelere yer verdik.

¹ *KÜRÜM, Mesut (2021). *Bayburt ve Yöresi ağızları (giriş-inceleme-metinler-sözlük)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Dili Bilim Dalı.

*KABADAYI, Rukiye (2014). *Bayburt Demirözü İlçesi Ağızı: Cümle Yapısı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

*MEMİŞ, Özlem (2019). *Bayburt İli Ağızı Söz Varlığı*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

*BULUT, Serdar (2015). *Bayburt İli ve Yöresi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları İçindeki Yeri*, *Turkish Studies*, S. 10/16, s. 371-386.

* GÜZEL, Ferdi (2020). "*Bayburt Merkez Ağızı*", *Bayburt Araştırmaları Tarih-Kültür-Dil-Edebiyat*, (Ed. Turgay Kabak, Ferdi Güzel), Ankara: Akademisyen Yayın Evi.

İkinci bölümü de sözcüklerin Derleme Sözlüğü'nde bulunma durumuna göre üç alt başlık halinde belirledik.

1. Derleme Sözlüğü'nde Yer Almayan Kelime ve Kelime Grupları

2. Derleme Sözlüğü'nde Yer Alan Kelime ve Kelime Grupları

a. Derleme Sözlüğü'nde yer alan ancak Bayburt kaydının yer almadığı kelime ve kelime grupları

b. Derleme Sözlüğü'nde farklı varyantlar ile yer alan kelime ve kelime grupları

c. Derleme Sözlüğü'nde olup da farklı anlam taşıyan kelime ve kelime grupları

Bu son iki bölüm karşılaştırmada kolaylık sağlayacağı düşüncesiyle tablolar halinde verilmiştir.

1. Derleme Sözlüğü'nde Yer Almayan Kelime ve Kelime Grupları

asaca yıka-: Sadece saç yıkamak.

bades: Taze fasulye.

basur-: Saklamak, gizlemek.

başgış: Alışveriş sonrası istenen hediye.

bedura: Su kovasının diğer adı.

behe: İnsan tenindeki koyu renkli leke, ben.

beymirad: Yaramazlık yapan hayırsız çocuklara söylenen söz.

buğalt-: Sıkıntı vermek.

cıd: Kenar.

cıddıbbıddı: Saklanbaç.

cıngır göz: Mavi gözlü.

cızık taş: Seksek.

cılar: suyun birden fazla arka koşulması.

cingo: İçerisine yiyecek konulan, ağzı kapaklı derin kova.

cörmelik: Dere, su kenarlarında su ile yeşilliğin birleştiği alan.

çaldırak: Hayvanların karın bölgesi ve kuyruk kısmında oluşan gübre birikintisi.

çıpan çıpan et-: Banyo yapmak.(Çocuk dili)

deli kız: Düğünden bir gün önceki gece de yapılan eğlencelerde oynanan oyun.

dılçı: Biçimsiz, düzgün olmayan kişi.

dızlıhçı: Yalancı; iş görmeyi sevmeyen, işten kaçan.

donalt-: Dedikodu yapmak.

dunluk: Net olmayan.

eğrep: Yaramaz, aksi.

fannos: Aydınlatma aracı.

fıskı didenin enügi: Kötü işler yapan kişinin çocuğu anlamında kullanılan kalıplaşmış sözdür. Genellikle çocuklara söylenir.

fitırık: Deli.

filfilli: Titiz, şüpheli.

gabgas: Yelek.

gece canguşi: Geceleri uyumayan, etrafı gezen kişi.

gelinlik: Evlere yapılan süsleme.

gılgılcım: Ateşte oluşan kıvılcım.

gıgılda-: Soğuktan titremek.

gılıkla-: Toplamak, yuvarlamak.

gogol taşı: Tandır, çömlek, testi gibi eşyaları cilalamakta kullanılan taş.

göz aydını: Doğum, sünnet, askerden gelme gibi olaylar sonucunda evlere yapılan ziyaret.

günnen-: Güneşlenmek.

hashas: Kümeslere dadanıp tavukları boğazlayan hayvana.

hokkal: Evlerin toprak baca kenarları.

ilaç: Deterjan.

kaldır-: Evlendirmek, düğün yapmak.

kalukçu: Çok gezen kişi.

kara tıstan: Esmer kişiler için kullanılan bir söz.

kehriz: Yıkanma yeri.

kerti yağ: Tereyağı.

kok: Kök.

körzivil: Saban ucu.

kullan-: salıncakta sallanmak.

kuru dandırık: Çok kuru; zayıf.

o harten: O kadar.

payla-: Ayıklamak.

porsuk: Dağınık (dağınık saç için kullanılır).

2. Derleme Sözlüğü'nde Yer Alan Kelime ve Kelime Grupları

2.1. Derleme Sözlüğü'nde yer alan ancak Bayburt kaydının yer almadığı kelime ve kelime grupları

abuk: Umut, güven.

ağuz: Yeni doğum yapmış hayvanın ilk sütü.

ahan: İşte.

ahbun: Tarla.

ramuk: Römork.

reldiven: Merdiven.

sabağaçin: Sabaha kadar.

saççak: Balkon.

sarı pıtan: Çok sarı. (Sarışın çocuklar için kullanılır).

sılıkçı: Kırık ve çıkık işiyle uğraşan kişi.

sılıkla-: Gözetlemek.

sirkeli: Çorba çeşidi.

soğacı: Su taşıma aracı.

sozalaş-: Ağrı yavaş yavaş azalmak.

suya vur-: Çamaşırı durulamak.

şehit: Tandıra düşen ekmek hamuru.

tapuştur-: İşitilen sözü çabucak gidip başkasına anlatmak, ispiyonlamak.

taş gözeği: Tahıl ürünlerinin elendiği büyük delikli elek.

tek: Büyükbaş hayvan gübresi.

tırtıya alma-: Dikkate almamak.

tıssık: Soba ve tandırdan çıkan duman.

uruba: Elbise.

yumulcalık: Saklanbaç.

zoppa: Sopa.

akşamdarı: İkinci ezanı ile akşam ezanı arasındaki zaman dilimi.

alaf: Hayvanların saman, ot gibi. kışlık yiyeceği.

arustak: Tavan.

beytanbal: Yıkık, harap.

cağart: Sonbahar ve ilkbaharda ekilen ekinlerin filizlenmiş hali.

cağ: Kazak, çorap gibi eşyaların dokumasında kullanılan şiş.

cakkıl: Tenekeden yapılmış, demir telden sapı olan, su ve süt taşımıcılığında kullanılan araç.

camış: Erkek manda.

ceferlik: Kullanılmayan eşyaların konulduğu yer.

cıbart-: Fazla dövme.

cıd: Kenar.

cırbağa: Yaramaz çocuk.

cırbıt: Gözde oluşan çapak.

cızlavut lastiği. Siyah renkli plastik ayakkabı.

cil: Toprakta yeni çıkan bitki, ekin.

cümcük: Cimcik.

cünüt: Bataklik.

çar: Kadınların boydan boya örtündükleri, tek parçadan oluşan örtü.

çığır-: Türkü söylemek.

çırpma: İnce doğranarak kurutulan taze fasulye.

çigirt: Çekirdek.

çölle-: Mahvetmek, berbat etmek.

çuluk: Hindi.

dag: Pancarın kök kısmı.

dastar: Ekmek hamurunu korumak için üzerine örtülen örtü.

davun: Veba, hastalık.

davun tuta: Bir tür beddua. (Verem olası anlamı taşır)

debert-: Ateş közünü karıştırmak.

desinner: Gösteriş.

dürtün-: Bir işle uğraşmak; oyalanmak.

egiş: Ekmeği tandırdan almak ve tandırdaki ateşi karıştırmak için demirden yapılan, bir ucu eğik, bir ucu düz araç.

eylece: Öylece.

elcek: Tırpanın el ile tutulan yeri; kapının tutulacak yeri.

fırıç: Güneşte kızarmış armut.

fırık: Topaç.

fiske: İçerisine gaz konularak yakılan, küçük lamba.

gada: Ağabey.

galif: Tahtadan yapılmış derme çatma kulübe.

gav: Tandır, testi, çömlek gibi mutfak araç ve gereçlerinin yapıldığı kırmızı renkli toprak.

gavar: Bahçe ve tarla sulamak için açılan su yolu

gendime: Dövülerek kabuğu çıkarılmış buğday.

geremet: Dert, sıkıntı.

geyit: Telaş.

gıdık: Keçi yavrusu.

gilevle-: Kesici aletleri bilemek.

gılla-: Yuvarlamak.

golluk: Kısa.

gorbagor: Beddua sözü.

göger-: Yeşermek, morarmak.

göres-: Özlemek.

gössüz: Köstebek.

gözlük: Soba ve tandırda ateş yakmak için kullanılan çalı çırpı.

gudu: Küçük çömlek.

guduk: Köpek yavrusu.

gumbuz: Yumruk.

gundul: Yuvarlak.

güman: Umut.

hab et-: komşular arasında sağılan sütün bir hafta sırayla ve karşılıklı ödünç alıp vererek yardımlaşmak.

harık: Su yolu, ark.

hasilla-: Hamura kıvam vermek.

havlu: Evin giriş bölümü.

hayıf: Öç, intikam.

hekat: Hikâye.

hers: Sinir, öfke.

hetirecek: Tandır üzerine tencere, çömlek vb. koymaya yarayan, demir ızgara.

hemençe: Omuza asılan yün, bez ya da deriden yapılan çoban çantası.

hınık: Sümük.

hodak: hayvan otlatan küçük çocuk, çobanın yardımcısı.

horom: Ölçü birimi. (Ağzını bir avuç horom tutmuyor)

kahmut: Tarlalarda biten yabani bir otun kökü.

kakıl-: Saplanmak.

kaluk: Eski ayakkabı.

kartol: Patates.

kaykı: Kızak.

kelepçe: Kem yapmak için kullanılan tahtadan araç.

kem: Tahıl destelerini bağlamakta kullanılan bükülerek ip biçimine getirilmiş ot.

kerme: Koyun gübresinden yapılan yakacak.

kersek: Sertleşmiş toprak.

kesilim: İyi, güzel.

keyvani: Güzel ve çeşitli yemekler yapan kişi.

kırız: Saçı tamamen kesmek.

kırman: Evin tavanının tahtadan iç içe geçmiş şekilde yapılmış hali.

kırtlık: Koyunların yünlerinin kesildiği makas.

korut: Bir, iki yaş arasında erkek keçi yavrusu.

köp-: Kabarmak.

körmen: Dağlarda yetişen yaban soğanı.

kösevi: Ateş karıştırmaya yarayan, bir ucu yanmış odun parçası.

kukul: Kahkül, perçem.

kuruk: Eşek yavrusu.

kurun: Hayvanları yem yediği ve su içtiği araç.

künde: Her gün.

küflet: Aile.

laluk: Peltek konuşan.

lehle-: Yorgunluktan kıpırdamayacak hale gelmek.

lobiya: Fasulye.

lom: Taş kırmak ve duvara delik açmak için kullanılan ucu sivri büyük demir.

lop: Yağmurdan sıırıslıklam olmak.

löküz: Lamba.

lüver: Tüfek.

miltan: Gömlek.

mozuk: Doğum yapmamış dişi sığır.

orum: Süpürge yapımında kullanılmak üzere ekilen bir bitki.

palak: Ayı yavrusu.

pırık: Kulağı küçük hayvan.

pırnat: Bir araya toplanmış ot ve ekin sapı.

pin: Kümes.

pir: Ağaç ya da fasulye yaprağı.

poççuk: En geri uç; kuyruk sokumu.

pörk: Direk üstlüğü.

pürçüklü: Havuç.

reşber: Çiftçi.

saçı: Kına gecelerinde gelinlere verilen hediye.

sağın: Sağılan büyükbaş ve küçükbaş hayvanlar.

sılık: Islık.

sımışka: Ayçiçeği.

sırıklı: Huysuz, yaramaz çocuk.

sıvar-: Bahçe sulamak.

sıska: Soğan tohumu.

somiye: Demirden yapılmış yatak.

süpürt-: Kovalamak.

şikar: Şikayet.

şoğurt: Salya.

şum: Göz değmesi, nazar.

şurt: Tandırın üst kısmı.

tekmük: Tekme.

teşi: Yün eğirmeye yarayan tahta araç.

teşti: Odundan ya da demirden yapılmış, içerisinde banyo yapılan ya da çamaşır yıkanan büyük leğen.

tırındaz: Temiz.

tıstan: Siyah böcek.

törelı: Doğru dürüst.

tuhus: Kuluçkaya yatmış tavuk.

tütünlük: Kadınların giydiği yöresel elbise.

uvra: Yemeklere kıvam vermesi için un ve sudan oluşan sos.

ür-: Köpek havlaması.

yağırnı: Sırt.

yatsılık: Gece yatmadan önce yenen yemek.

yırtıl-: Çok şiddetli bağırarak.

yu-: Yıkamak.

yuntu: Evdeki meyve, sebze, ekmek ve yemek artıklarından oluşan karışım (Büyükbaş hayvanlara yem olarak verilir); Bulaşık suyu.

yoşa: Doğal kırmızı boya.

yöreme: Hafif eğik bayır.

zap: Çömleğin büyüğü.

zahra: Buğday ya da arpaya verilen isim.

zığı: Arı kovanı.

zakar: Huni.

zırza: Kapı kilidi.

2.2. Derleme Sözlüğü'nde farklı varyanlar ile yer alan kelime ve kelime grupları

Yerlice Ağzı	Derleme Sözlüğü	Anlam
<i>demürli</i>	<i>demirli</i>	Tahıl ölççeği.
<i>dilgen</i>	<i>dirgen</i> (bk. DS)	Harmanda sapları yaymaya yarayan demir ya da tahtadan yapılmış ucu çatallı tarım aracı.
<i>dılcık</i>	<i>dırcık</i> (bk. DS)	Tekme, çifte (Büyükbaş hayvanlar için).
<i>gocuk</i>	<i>kocuk</i>	İçi kürüklü mont.
<i>gont</i>	<i>kont</i>	Evin üzerini örtmek için kullanılan ağaç.
<i>guzzuk</i>	<i>gürüz</i> (bk. DS)	Kambur.
<i>guduz</i>	<i>kuduz</i>	Kısa boylu.
<i>huşgi</i>	<i>huşgu</i>	1. Küçükbaş hayvan gübresi. 2. Tezek vb. şeylerin ufak parçaları, kırıntıları.
<i>kallanguş</i>	<i>gallanguç</i> (bk. DS)	Kırlangıç.
<i>karazah</i>	<i>garazah</i>	Karga.
<i>koça</i>	<i>koşa</i> (bk. DS)	Ölçü birimi (bir avuç)

<i>meşebe</i>	<i>maşrapa</i>	1.Su içmeye yarayan plastik ya da demir bardak. 2.Su kovası.
<i>pöhöri</i>	<i>puhara</i> (bk. DS)	Soba bacası.
<i>teyne</i>	<i>tekne</i>	Plastikten ya da odundan yapılmış yarım küre biçimindeki kap.
<i>topdu</i>	<i>toptu</i>	Çengelli iğne.

4. Derleme Sözlüğü'nde olup da farklı anlam taşıyan kelime ve kelime grupları

Yerlice Ağzı		Derleme Sözlüğü	
Kelime	Anlam	Kelime	Anlam
<i>çıyrık</i>	Yün eğirmeye yarayan, tahtadan yapılmış çark.	<i>çıyrık</i>	1. Çıkrık. 2.Çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan üç tekerlekli araba.
<i>culluk</i>	Banyo yapmayı seven ve banyoda uzun süre kalan kişi.	<i>culluk</i>	Hindi.
<i>dıbkı</i>	Gökten düştüğüne inanılan kutsal taş.	<i>dıbkı</i>	Sakız ve çam ağacından yapılan, serçe tutmaya yarayan bir çeşit macun, ökse.
<i>gezge</i>	Tavuk cinsi.	<i>gezge</i>	Kol, devriye.
<i>gılık</i>	1. Hayvan gübresi 2. Küçük nesnelere belirtmek için kullanılır (Bu patatesler ne kadar gılık).	<i>gılık</i>	1. Saçta pişirilen çörek biçiminde küçük ekmek. 2. Tane. 3. Meşe, çam tohumu. 4. Fotoğraf. 5. Alın çıkıntısı. 6. Ardıç ağacının meyvesi.

			7. Fasulye.
<i>hollamak</i>	Bir şeyi fırlatmak.	<i>hollamak</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ceviz, badem, soğan gibi şeylerin kabuğunu soymak. 2. Oyunu bozmak. 3. Tavuğu yumurtlayacağı yere koymak.
<i>kır</i>	Piknik alanı.	<i>kır</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mayalanmış hamur. 2. Yabancı, yadırgı. 3. Saçsız, kel. 4. Zeytinlik.
<i>kopuk</i>	Lahananın toprak içerisinde kalan kısmı.	<i>kopuk</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Şık, süslü, iyi giyinmiş, çalımlı, edalı (kimse). 2. Kısacık yün ve pamuk ipliği parçaları (halıcılıkta).
<i>kulak</i>	Tatlı elma kurusu.	<i>kulak</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sabanın toprağa giren kısmının iki tarafında bulunan ve toprağı yanlara dökmeye yarayan parça. 2. Yağmur ve sel sularının toplandığı çukur, su yatakları. 3. Küçük dereler. 4. Arkların ya da göl ve dereden tarlaya alınan suyun ağzı. 5. Küçük vadi. 6. İki yol arasında kalan toprak parçası. 7. Akarsuların karaya giren ve durgunlaşan yerleri. 8. Tarlanın köşesi, dar yeri. 9. Gücü sırığını koymaya yarayan dokuma aygıtının yan

			<p>direkleri.</p> <p>10. Köprünün iki yanındaki duvarlar.</p> <p>11. Makbuz.</p> <p>12. Oku boyunduruğa bağlayan kayış.</p> <p>13. Telli müzik araçlarında akort vidası, burgu.</p> <p>14. Koyun ve keçilerin butlarındaki aç biçiminde sinir.</p> <p>15. Sarmısaklı yoğurt dökülerek yenilen bir hamur yemeği, mantı.</p> <p>16. Kolayca taşınması için çuvalın ağzının iki yanına yapılan tutma yeri, kulp.</p> <p>17. Çamlıklarda biten, yemeği yapılan bir çeşit ilkbahar bitkisi.</p>
kulluk	Yünden dokunmuş başa örtülen bere.	kulluk	<p>1. Hindi</p> <p>2. Karakol.</p> <p>3. Evlenecek erkeğin gelin ve akrabalarına verdiği hediye.</p> <p>4. Ağıl.</p> <p>5. Avlu.</p> <p>6. Küllü ateşte pişmiş patates.</p> <p>7. Memurluk.</p> <p>8. Yardım.</p>
kurs	Lor peynirinin içerisine konulduğu tahtadan yapılmış çukur kova.	kurs	<p>1.Çukur yerlere dolan kar yığınları.</p> <p>2.Dolgun, dolu</p> <p>3. Nargile yakmakta kullanılan dut ya da asma ağacından elde</p>

			edilen bir çeşit kömür.
<i>küstüm</i>	Yastık kılıfı.	<i>küstüm</i>	1. Kadın ceket, uzun hırka. 2. Eflatun renkli bir çeşit boru çiçeği.
<i>mazarat</i>	1. Zarar. 2. Engel.	<i>mazarat</i>	Özür.
<i>nemne</i>	Adı bilinmeyen şeyler için kullanılan bir kelime.	<i>nemne</i>	Çer çöp.
<i>sürgü</i>	Fermuar.	<i>sürgü</i>	1. Ekilen tohumu örtmeye ya da tarladaki büyük toprak parçalarını kırıp düzeltmeye yarayan çalılardan yapılan bir araç, ağaç silindir. 2. Tırmık. 3. Harman yaparken otları temizlemek için çalılardan yapılan ve hayvan koşularak çekilen bir çeşit süpürge. 4. Yokuştan inen arabanın arkasına takılarak hızını kesmeye yarayan dallı budaklı ağaç. 5. Fırın süpürmeye yarayan ucunda bez sarılı sopa. 6. Kar küreği. 7. Ağaç filizi. 8. İshal. 9. Kırma av tüfeklerindeki anahtar.
<i>tal</i>	Öküz arabalarına takılan kulak.	<i>tal</i>	1. Ardıç. 2. Söğüt.

			<p>3. Çıplak.</p> <p>4. Az kılçıklı bir çeşit tatlı su balığı.</p> <p>5. Yeni doğurmuş memelilerin ilk sütü, ağız.</p> <p>6. Dilsiz.</p>
--	--	--	--

Sonuç

Bir dil için zengin bir kaynak olan “ağız”ın, teknolojinin gelişmesi sonucu bünyesinde barındırdığı kelimelerin ya kaybolduğu (*basurmak, donaltmak, paylamak* gibi) ya da anlam değişikliğine uğradığı görülmektedir. Bunun önüne geçmek için ülkemizde yapılan derleme çalışmaları büyük bir önem arz etmektedir. Biz de yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan kelimeleri tespit etmek ve kayıt altına almak için Bayburt iline bağlı Yerlice köyünden ağız derleme çalışması yaptık. Bu sayede Derleme Sözlüğün’de bulunmayan kelimelerin kayıt altına alınmasına, Derleme Sözlüğü’nde bulunmasına rağmen Bayburt ili kaydının yer almadığı kelimelerin Bayburt ili ağzında da kullanılıyor olduğunun belirlenmesine katkıda bulduk.

Derlenen sözlerden hareketle Anadolu'nun çeşitli yörelerinden derlenen birçok kelimenin ufak tefek ses farklılıklarıyla veya ufak ayrımlarla anlam bakımından çeşitlilik gösterdiği durumlarla da karşılaşmıştır. Bu çeşitliliğin kolay anlaşılması için de tablolar kullanılmıştır.

Bu çalışmada Bayburt iline bağlı Yerlice köyünden Derleme Sözlüğü’nde bulunmayan 70, Derleme Sözlüğü’nde bulunup Bayburt kaydının yer almadığı 150, Derleme Sözlüğü’nde farklı varyantlar ile yer alan 15 ve Derleme Sözlüğü’nde farklı anlam biçimleriyle yer alan 16 kelime ve kelime grubu olmak üzere toplam 251 madde başı tespit edilmiştir.

Kısaltmalar

bk.: Bakınız.

DS: Derleme Sözlüğü.

ed.: Editör

KAYNAKLAR

AKSAN, Doğan (1998). “Türklerde Sözlükçülük, Bugün Türkiye’de Sözlük”, *Kebikeç Dergisi*, S.6, s.115-118.

BULUT, S. (2015). “Bayburt İli ve Yöresi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları İçindeki Yeri”, *Turkish Studies*, S.10 / 6, s. 371-386.

Derleme Sözlüğü (2019). C. I-II-III-IV-V-VI, Ankara: TDK Yayınları.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/>, Derleme Sözlüğü, C. I-II-III-IV-V-VI-VII-VIII-IX-X-XI- XII.

EREN, Abdullah; ÖZTÜRK, Abdulkadir (2017). “Yukarıkızıl Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, S.7/3, s.413-421.

GÜVEN, Ömer (2014). “Zara (Sivas) Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, S. LI, s.63-77.

GÜZEL, Ferdi (2012). “Şahsuvar (Elazığ) Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, Türk Dili, S.728, s.68-80.

GÜZEL, Ferdi (2013). “Şahsuvar (Elazığ) Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar-2, Diyalektolog Ulusal Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi, 6, 15-33.

GÜZEL, Ferdi (2020). “Bayburt Merkez Ağzı”, Bayburt Araştırmaları Tarih-Kültür-Dil-Edebiyat, (Ed. Turgay Kabak, Ferdi Güzel), Ankara: Akademisyen Yayın Evi.

KABADAYI, R. (2014). *Bayburt Demirözü İlçesi Ağzı: Cümle yapısı* (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 368423).

KAMACI, Duygu (2011). “Erzurum Yöresi Ağızlarından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, Mediterranean Journal of Humanities, S.1, s.157-164.

KARAHAN, L. (2011). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KORKMAZ, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KÜRÜM, M. (2021). *Bayburt ve Yöresi Ağızları (Giriş-İnceleme-Metinler-Sözlük)* (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 678490).

MEMİŞ, Ö. (2019). *Bayburt İli Ağzı Söz Varlığı*, (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 587517).

UYSAL, İdris Nebi (2018). “Himmetli (Niğde-Merkez) Köyü Ağzından Derleme Sözlüğü’ne Katkılar”, Erdem Dergisi, S.74, s.139-156

Yerlice Köyünden Derleme Yapılan Kaynak Kişiler

Selami İbiş / Yaşı: 62 / İlkokul

Bahriye İbiş / Yaşı: 60 / Okuma Yazma Yok

Nizamattin Gülhan / Yaşı: 67 / İlkokul

Serap Kurt / Yaşı: 54 / İlkokul

Bilal Kurt / Yaşı: 50 / İlkokul